

בין שני מוסדות על משפט ותקשורת¹

דן כספי

”החלק הקשה בכל דיון זה לאו דווקא להגן על דעה, אלא לדעת אותה”
אנדרה מורואה

קווי דמיון

בטרם נצלול לעומקם של יחסי הגומלין בין שני המוסדות נקדים ונציין כמה קווי דמיון וקווי שוני בין שני המוסדות – משפט ותקשורת. ראשית, חרף תחומי העשייה השונים כל אחד משני המוסדות, משפט ותקשורת, עוסק בחריגה או בסטייה מן הנורמה בחברה. אמצעי התקשורת מעניקים עדיפות בסיקור לכל חריג, גלישה או סטייה נורמטיבית. על כן לא במקרה מרבית להטיח בהם על סיקור של רק, או כמעט רק, עניינים שליליים. במקביל, מערכת המשפט אמורה אף היא לטפל בחריגים החברתיים ולהטיל סנקציות על החוטאים לחוק ולסדר בחברה.

שנית, במהלך מילוי המשימה של טיפול בסוטים/חורגים מן הנורמה, כל אחד משני המוסדות מעורר התנגדות, ביקורת ולחצים נגדיים וצפויים, שכן אין גוף או פרט בכל מוסד שהוא אשר לא ירצה להתגונן מפני ניסיון להיחשף או/ו להיענש על הסטייה או הגלישה מן הנורמה. מבחינה זאת כל אחד משני המוסדות זוכה ליחס דואלי של הערכה מהולה בביקורת ושל עוינות, בצד הערכה על התפקוד. הציבור נוטה להעריך את אמצעי התקשורת כמו גם את מערכת המשפט, אך גם לבקרום. הביקורת נועדה לפקח על המוסדות אך גם להצדיק התערבות חיצונית בתהליכי השיפוט ו/או הסיקור.

דומה שהביקורת על אמצעי התקשורת ועל בית המשפט חוזרת ומתמקדת בשני כיוונים – פעילות יתרה וייצוגיות. בית המשפט העליון מואשם תכופות באקטיביזם שיפוטי.¹⁵ הכוונה שהוא פעיל ומתערב בעניינים לא לו, כנראה בשל גישתו של נשיא בית המשפט העליון לשעבר, אהרן ברק.¹⁶ גם אמצעי התקשורת מואשמים בלהיטות יתרה לחטט ולחשוף כל דבר שלילי, קטן כגדול. מגמה זו נזקפת במידה רבה לחובת התחרות ההולכת ומחריפה בין אמצעי התקשורת וה”טייקוניזציה” של אחדים מהם.¹⁷

נראה שהשיח הערני על פעילות יתרה מתעלם מן העובדה שלרוב היוזמה להתערבות, משפטית או תקשורתית, מקורה מחוץ לשני המוסדות הללו. גורמים במוסדות אחרים, לרבות הפוליטי, שאינם מסופקים מהישגיהם, מעבירים את המאבק לזירה משפטית ו/או פוליטית אגב פנייה למזור משפטי או לסייע תקשורת.¹⁸ אפשר לראות בפנייה התכופה לשני המוסדות הללו כשל של המוסדות

לא במקרה מעסיקים יחסי הגומלין בין משפט לתקשורת את השיח הציבורי ובמידה רבה גם את השיח באקדמיה בישראל. מדובר בשני מוסדות מרכזיים בחברה,² עתירי עוצמה והשפעה, אם ריאלית או מדומה. כשם שמוסד התקשורת מורכב משלל ארגונים – אמצעי תקשורת הם העוגן שאליו נלווים ארגוני חברים, גופי עזר המספקים תשומות שונות (למשל סוכנויות פרסום, חברות הפקה, מכוני סקרים ועוד), כך גם במוסד המשפט משמשת מערכת השפיטה, על בתי המשפט השונים, מעין עוגן וסביבה שלל ארגונים – מערכת חקירה, פרקליטות, לשכת עורכי דין ועוד. גם העובדה שהמגעים בין שני המוסדות, ועמם חיכוכים בלתי נמנעים, הולכים ומתרחבים, מוסיפה למתחים הפוטנציאליים בין שני המוסדות. למעשה בשנים אחרונות גבר הסיקור התקשורתי על המתרחש במוסד המשפט לא רק באולמות בית המשפט אלא גם בפרוודורים ובחדרי החדרים, לא מעט בזכות הדה-פוליטיזציה של האקטואליה.³

במקרים רבים סוגיות פנים מוסדיות, למשל ההצעה להנהיג משוב לשופטים, מוחצנות ומונהלות בתקשורת.⁴ מחוזות שהיו פעם חסומים לאמצעי התקשורת נפתחו לרווחה כמעט לכל כתב ושרד. שופטים פעילים מייצרים כותרות חדשות לבקרים ואילו שופטים בדימוס היו למראיינים ופרשנים מבוקשים בתכניות אקטואליה,⁵ ואינם מהססים להתייחס בפומבי להליכי משפט ולנושאים שונים שעל סדר היום.⁶ מורשעים ואסירים מתראיינים בשידור חי ולעתים שופכים את חמתם על רשויות החוק.⁷ מעורבים במחלוקת משפטית, קטגורים וסנגורים, למדו להצטייד גם ביחצ”נים. תהליכים פנימיים במערכת משפט, לרבות מאבקי כוח בין משפטנים או/ו בין שופטים,⁸ אשר היו פעם סמויים, מסוקרים בעסיסיות בתקשורת. במערכות חדשות התמסד התפקיד של כתב לענייני משפט ויש שמתקיימת הפרדה בין כתב לבין פרשן לענייני משפט.

חיבורים לא מעטים עסקו בהיבטים אחדים ביחסי הגומלין בין מוסד התקשורת ליתר המוסדות בישראל – פוליטיקה,⁹ צבא וביטחון,¹⁰ דת,¹¹ משפחה,¹² ערכים ותרבות,¹³ וכעת גם למוסד המשפט. במידה רבה העיסוק הגובר בסוגיה זו נזקף לא מעט לזכות קהילה הולכת ומתרחבת של חוקרי משפט ומשפטנים המתמחים בתקשורת, אשר זאב סגל ז”ל¹⁴ היה בין החלוצים לגשר בין משפט לבין תקשורת.

הצנזורה, פוליטית או ביטחונית. בית המשפט משמש משענת מרכזית לאמצעי התקשורת בכל פעם שנשקף איום על מעמדם העצמאי או/על תפקודם של עיתונאים.²⁶ פרשת ענת קם²⁷ שבה והמחישה את הצורך בסיוע משפטי להבטחת זכויות התקשורת. מנגד גורמי משפט עשויים להסתייע בסיקור התקשורת, למשל כשמתרגשת סכנה של התערבות פוליטית.²⁸

לבסוף, הלחצים החיצוניים והפוליטיזציה בפרט נתפסים כמסכנים את אחד הנכסים החשובים של כל מוסד – המעמד העצמאי. כל מוסד חותר לעצמאות מרבית, שהיא סוד עוצמתו ויוקרתו בעיני הציבור. פעילותו היעילה של כל מוסד מותנית במידה רבה ביכולתו להישאר נאמן לשיקולים מקצועיים ומשוערר מאינטרסים זרים. עצמאות נתפסת כאחד מנכסיו היקרים של כל מוסד ובלעדיה אי אפשר למלא את התפקידים הבסיסיים, סיקור ושפיטה. אדרבה, כניעה ללחצים ותרגומם להטיה כלשהי בשפיטה או בסיקור עלולה לפגוע בנכס נוסף, אמון הציבור במוסד.

לשימור המעמד העצמאי, כל מוסד מניף דגל משלו ועתיר ערכים וסמלים: הדגל של מערכת המשפט נשען על ערכים מקצועיים מגובשים היטב ועל גיבוי של קהילה מקצועית חזקה. לעומת זאת אנשי התקשורת מסתייעים בערכי יסוד של דמוקרטיה ליברלית, והעיקריים שבהם הם חופש המידע וזכות הציבור לדעת.

קווי שוני

שני המוסדות נבדלים ברמת המיסוד. הן המשפט והן התקשורת נתפסים כרשויות בתוך המדינה. בעוד המשפט הוא רשות מוכרת וממוסדת היטב עם הגדרת תפקידים רשמית וברורה בחברה, התקשורת נותרה מוסד המצוי בתהליך מיסוד בלתי פוסק.²⁹ שינויים מתמידים במפת התקשורת, לא מעט בשל תסיסה טכנולוגית, מקשים על הסדרת יחסים ברורים בין גורמי תקשורת ליתר המוסדות. במידה רבה השוני במיסוד ובמשטור בין שני המוסדות אינו רק מצוי אלא גם נתפס כרצוי, שכן ההערכה הרווחת היא שכל ניסיון מיסוד של התקשורת (למשל, הטלת חובת רישוי מקצועי וכולי) עלול להצר את צעדיה ולפגוע בחירותה. על כן ההתייחסות לתקשורת בתור "רשות רביעית" במדינה נותרה יותר בגדר מטפורה.³⁰

אחד ההבדלים העיקריים ברמת המיסוד מתבטא בתהליכים מסודרים של גיוס כוח אדם, הכשרתו ונהלי מינוי וקידום. בשונה ממשפט, העיסוק התקשורתי פרוץ כמעט לכל בעל מיומנות בסיסית של איסוף מידע והבעה, בכתב או/ו בעל פה. לעומת זאת, העיסוק המשפטי כרוך ברכיבים הכרחיים של פרופסיה, לאמור הכשרה מוקדמת, ידע ומיומנויות שונות, מבחני כניסה ורישוי כמו גם מנגנוני בקרה אוטונומיים של הערכה, מינוי וקידום.³¹

כנראה בשל רמת המיסוד השונה, כל מוסד מתפקד אחרת. לכאורה מכלול ההסדרים כובל ומסרבל את תהליכי המשפט, כפי שכבר התקבע במטבעות לשון, כגון "טחנות הצדק טוחנות לאט". לעומת זאת, אמצעי התקשורת משועררים יותר מנהלים קשיחים ונתפסים כעריניים וזריזים יותר, מגיבים יותר על עולות. דא עקא, דווקא בשל זריזותם עלולים אמצעי התקשורת למעוד ולחטוא לעתים בשטחיות, בביסוס עובדתי לקוי ולבסוף גם במה שאינם אמורים לעסוק – בשפיטה, מדעת או שלא מדעת.³²

בצד הביקורת החיצונית על כל מוסד, מתקיימת גם ביקורת

האחרים ביישוב סכסוכים ומשברים. מי שלא צלח להכשיל הצעת חוק בלתי רצויה בזירה הפרלמנטרית או ליישב סכסוך עבודה, למשל שביתת הרופאים או שביתת העובדים הסוציאליים, נוהג לפנות לאחת הערכאות המשפטיות או/ו מעביר את המאבק לזירה התקשורתית. לעתים קרובות מזהות שתי הקהילות, של המשפטנים ושל העיתונאים, עם אליטות.¹⁹ מרבים לייחס להן הטיה פוליטית שמאלה, וכל אחת מבין השתיים מזהה עם אזור גאוגרפי מבוסס; רחביה במקרה של בית המשפט וצפון תל-אביב במקרה של אמצעי התקשורת.

שלישית, דווקא בשל העוצמה הצבורה של שני המוסדות, גורמים רבים מעוניינים להבטיח השפעה על תפקודם. ייתכן שרכישת בעלות על אמצעי התקשורת היא הדרך הפורמלית המבטיחה שליטה במדיניות הסיקור, במה שיתפרסם או ייגנו. במקביל, שלילת מודעות פרסומת הייתה מאז ומתמיד דרך בלתי פורמלית להפעיל השפעה על אמצעי תקשורת.²⁰ כך גורמים פוליטיים טורחים להבטיח את חלקם במינוי שופטים. ככל שתהליך הבחירה והמינוי של שופטים חדשים הולך ונעשה שקוף יותר, גובר הרושם שמתנהל משא ומתן נמרץ על ההרכב הפרסונלי של בית המשפט והתאמה לציפיות בחברה.²¹ מאחר שהמוסדות נתפסים כרבי עוצמה, אין כמעט גורם שאינו מנסה להתערב ולהצר את ההשפעה המיוחסת להם. התשוקה הגלויה של התערבות פוליטית מבצבצת בהצעת החוק של חבר הכנסת יריב לוי שהכנסת היא שתבחר בנשיא בית המשפט העליון.²² בהמשך, ועל רקע הדיונים הצפויים בבג"ץ בנוגע לחוק החרם, הגישו חברי הכנסת יריב לוי וזאב אלקין הצעת חוק פרטית הקובעת כי בחירת שופטים לבית המשפט העליון, ובהם גם מינויו של נשיאו, תתבצע רק לאחר שימוע פומבי בוועדת החוקה של הכנסת.²³

יתר על כן, שני המוסדות, הן המשפט והן התקשורת, ניצבים בפני אויב משותף, אולי המסוכן ביותר – הפוליטיזציה. הגורמים הפוליטיים הם המאיימים ביותר על תפקודם של שני המוסדות. לחצים חיצוניים על המשפט²⁴ ועל התקשורת²⁵ נתפסים כחריגה מן הנורמה וראויים לגינוי, ועל כן גם מחייבים, ואף מוצדק, להדפם על הסף.

במאבקם המשותף בפוליטיזציה המוסדות מסתייעים זה בזה. אמצעי תקשורת מרבים לבקש מזור משפטי בכל עת שמונף גרזן

מקור: הארץ, 26.7.2011

הפעולה בין שני המוסדות נשען על מפגש ערכים – הערך החדשותי של תוצרי המשפט והערך ההרתעתי של פרסום ההכרעות ופסקי הדין: מוסד המשפט מייצר מידע בעל ערך חדשותי גבוה. על כן אין כמעט אמצעי תקשורת שאינו מעוניין בו ומקציב משאבים לסיקור תקשורתי, ובעיקר של הכרעות ופסקי דין. המוסדות המשפטיים מתעניינים בסיקור התקשורתי כאמצעי להפצת מידע בסיסי לציבור הרחב ולקשר שוטף עמו, כמו גם לביצור הנורמות בחברה. שכן ללא סיקור תקשורתי, פסקי הדין של בית המשפט היו נותרים גנוזים ונחלתו של מיעוט. אלא שנוכחות המצלמה בבית המשפט עלולה לחולל השפעות לוואי בלתי צפויות על ההליכים ואולי אף על התוצאות, כגון רדידות בדיונים או דרמטיזציה יתר שלהם.³⁵ יתרה מזאת, פתיחת השערים בפני עיתונאים עלולה להוביל לחשיפת יתר בלתי מבוקרת אשר תוליך בסופו של דבר לתהליך בלתי הפיך של דה-מיסטיפיקציה.³⁶ המגמה הולכת ומתממשת לא מעט בזכות "האנשה" של שופטים בספרי זיכרונות וביוגרפיות,³⁷ וככל שדיווחים תכופים חושפים שמתחת לגלימת השופטים מבעבעים יצרים רגילים.³⁸ כל מוסד זקוק ל"שקט תקשורתי". במיוחד כך מוסד המשפט, אשר חשיפה תקשורתית שלו עלולה להזמין לחצים או להעצים לחצים קיימים. אלא שהחשיפה כמו נכפית על מערכת המשפט מכוח העיקרון של פומביות המשפט. יתרה מזאת, כל חשיפה תקשורתית כרוכה בשיקוף, ואולי אף שיקוף יתר, של תהליכים פנימיים וסמויים אשר ברובם אינם נהירים לציבור הרחב.

נראה שמה שעשו אמצעי התקשורת למוסדות אחרים, ובעיקר הפוליטיקה, הם עלולים לעולל גם למוסד המשפט. ואמנם אין זה מקרה שאמון הציבור בכנסת ובמפלגות, אולי המוסדות המסוקרים ביותר בתקשורת, הוא הנמוך ביותר כל השנים (טבלה 1). כמו בתחום הפוליטי סיקור אינטנסיבי ומקיף עלול לערטל את מוסד המשפט מן ההילה המסורתית אשר עטפה אותו לאורך שנים ולהזיק לדימויו הציבורי. ואכן, ניכר פחות עקבי ומתמשך באמון כלל הציבור במערכת המשפט.³⁹ הוא נמוך אף יותר באופן עקיב בקרב הערבים והחרדים. כנראה יש קשר בין הכרסום באמון הציבור במוסד לבין היקף החשיפה התקשורתית.

בסקרים של מדד הדמוקרטיה שערך המכון הישראלי לדמוקרטיה, שיעור האמון בכל מוסדות המדינה הנבדקים, לרבות התקשורת, הולך ופוחת. המגמה אינה פוסחת גם על מערכות המשפט ואכיפת החוק. הירידה של אמון הציבור במשטרה היא אולי הדרמטית ביותר: משני שלישים מכלל הציבור בשנת 2003, צנח אמון הציבור במשטרה ל-42 אחוז כעבור שמונה שנים. לעומת זאת הירידה הנמוכה והחד ספרתית באותה תקופה הייתה באמון הציבור לפרקליטות המדינה, אשר מן הסתם גם פחות מסוקרת בתקשורת. כנראה עקב הסיקור התקשורתי המתרחב לתחומים מנהליים והביקורת הגואה על ההתנהלות של שופטים ועל פסקי הדין שלהם אמון הציבור בבית המשפט העליון צנח משבעים אחוז בשנת 2003 ל-54-52 אחוז כעבור שבע-שמונה שנים.⁴⁰ אמון הציבור הפוחת גובל לעתים בזילות בית המשפט ובביטויים אלימים כלפי שופטים שלא נודעו כמוהם בעבר.⁴¹ צה"ל נהנה מאמון משתנה: בשנת 2010 ולפני שמונה שנים למעלה משמונים אחוז הביעו אמון בצה"ל. הפרשיות המתוקשרות סביב הנשיא משה קצב אחראיות כנראה לתנועה באמון הציבור בנשיאות אשר צלל למטה מרבע מכלל הציבור בשנת 2007 והמריא

מידת האמון של הציבור במשטרה ובהחלטות בתי המשפט

בסקר של האיחוד האירופי נמצא כי אמון הציבור במערכת המשפט בישראל הוא נמוך ממרבית מדינות אירופה. מקור: הארץ, 1.11.2011

הדדית, לא דווקא מאזנת, בין משפט לבין תקשורת. בשל חשש מסיכונים הסיקור ומהשלכותיו השליליות, בתי משפט סוגרים לעתים דיונים בפני התקשורת. לעתים אף מונפקים צווים לאיסור פרסום, חלקי או מלא, של דיונים ומהלכים אשר עלולים להפריע להליכי החקירה והשפיטה. גם אמצעי התקשורת מרבים למתוח ביקורת על החלטות שופטים, על פסקי דין, על ההתנהלות האטית בבתי המשפט וכיוצא באלה. העובדה שעיתונאים רבים רוכשים השכלה משפטית משביחה את איכות הביקורת התקשורתית.³³ יש שהביקורת על מערכת המשפט מתעצמת משום שאמצעי התקשורת מסקרים אף קולות מבקרים מתוך המוסד עצמו כמו גם ממוסדות אחרים.³⁴

יחסים דואליים

קווי הדמיון והשוני בין שני המוסדות, תקשורת ומשפט, מפרים יחסי גומלין דואליים ותוססים של הערכה וביקורת, של שיתוף פעולה ועימות, של "כבדהו וחשדהו". יתר על כן, ככל שגוברת התחושה של היחלשות כללית של מוסדות אחדים בחברה או חלקים מהם, למשל של המפלגות והכנסת, הולך ובוטל מעמדם של שני המוסדות הללו כיתדות איתנים ויציבים של הדמוקרטיה הישראלית. שיתוף

טבלה 1: אמון הציבור באישים ובמוסדות המדינה: 2003-2010 (באחוזים)
השאלה: באיזו מידה את/ה נותן/ת אמון בכל אחד מהאישים או המוסדות האלה?

שנה/מוסד	בית המשפט העליון	פרקליטות המדינה	המשטרה	תקשורת	נשיא המדינה	צה"ל	ראש הממשלה	הממשלה	הכנסת	המפלגות
2010	54	50	42	34	70	81	39	33	37	25
2009	52	47	40	34	60	79	39	לא נמדד	38	21
2008	49	35	32	37	47	71	17	25	29	15
2007	61	45	41	45	22	74	21	39	33	21
2006	68	51	44	44	67	79	43	42	33	22
2005	72	60	57	50	65	78	48	41	40	22
2004	79	66	66	51	73	86	45	52	46	27
2003	70	58	66	49	68	84	53		52	32

המקור: מדד הדמוקרטיה, המכון הישראלי לדמוקרטיה

הגומלין עם אמצעי התקשורת. אלא שבחינה ראשונית עשויה לגלות במפתיע שאין די באלה, טובים ככל שיהיו, משום שאינם ממצים את מכלול היחסים בין שני המוסדות. בניגוד להם יחסי הגומלין הבלתי-פורמליים, כפי ששמש מעיד עליהם, נרקמים מחוץ להסדרים הרשמיים או כתוספת עליהם. יחסים אלה עדינים יותר ולרוב נערכים בצנעה וסמויים מידיעת הציבור. הם כוללים, בין היתר, מגעים בין אישיים רוויים בחילופי מידע, במניפולציות במידע או בהפעלת מערכות סמויות של סנקציות ותגמולים.

בדומה, מערכת היחסים בין המשפט לבין אמצעי תקשורת או עיתון היא מערכת יחסים ברמת המקרו. יחסי המיקרו מתקיימים בין ממלאי תפקידים בשני המוסדות, כגון בין עיתונאי למשפטן או בין שופט לכתב או לעורך עיתון.

בכל ארבעת הדפוסים חבוי אפוא ביטוי מעשי של מעין משא ומתן בין שני המוסדות, משפט ותקשורת. אפשר להציג את השאלה: מי יזום זאת – הממסד המשפטי, הממסד התקשורתי או שניהם גם יחד? מגוון חוקים והסדרים מווסתים את יחסי הגומלין המקרו-פורמליים בין שני המוסדות.⁴⁵ במידה רבה נועדו ההסדרים הפורמליים למסד את חלוקת העבודה בחברה בין שני המוסדות, כפי שבאה לידי

לשבעים אחוז בעת כהונתו של שמעון פרס, בשנת 2010. אגב כך ניכרה ירידה באמון בתקשורת נרשמה באותה עת, מ-49 אחוז בשנת 2003 ל-34 אחוז כעבור שמונה שנים.

תהליך הדה-מיסטיפיקציה של מוסד המשפט עלול להתברר בנסיבות מסוימות כבומרנג לאמצעי התקשורת. במאבק העיקש לשמירת מעמדם העצמאי הם נזקקים לא פעם לסיוע משפטי. ואמנם, סוגיות של חופש מידע וזכויות העיתונאים להתנהל ללא חשש מסנקציות נדונות לעתים קרובות בבית המשפט. בהיעדר חוקה, הכרעות משפטיות אחדות הגדירו את תחומי התפקוד של אמצעי התקשורת ושל העיתונאים כיסוד מאושרות הדמוקרטיה.⁴² גם אין זה מקרה שבראש מועצת העיתונות בישראל עמד בעל רקע ומעמד נישא בקהילת המשפט, וכך גם רבים מחברי המליאה והנשיאות.⁴³ המסקנה מתיאור זה היא כי לביצור עצמאותו זקוק מוסד התקשורת למוסד משפט חזק. בחשיפה הגוברת ותהליך הדה-מיסטיפיקציה של המשפט עלולים אמצעי התקשורת להיחלש כתוצאה בתהליך הזה. ספק אם בית משפט מוחלש, בעיקר בשל לחצים פוליטיים, יוכל להושיט מזור וסיוע בתהליך המיסוד הבלתי פוסק של אמצעי התקשורת.

יחסי גומלין

לפני כעשרים שנה הצעתי עם עמיתי, יחיאל לימור, למפות את יחסי הגומלין בין מוסד התקשורת לבין המוסד הפוליטי בשני מישורים, פורמלי ובלתי פורמלי. בכל אחד מהם הבחנו בשתי רמות: רמה כלל-מוסדית (מקרו) ורמה בין-אישית (מיקרו).⁴⁴ דומה שאפשר להחיל אותה תבנית, בהתאמות קלות, ולזהות אגב הצלבה בין המישורים לבין הרמות ארבעה דפוסים עיקריים של יחסי גומלין בין תקשורת למשפט (טבלה 2).

יחסי הגומלין הפורמליים מוגדרים מתוקפם של הסדרים חוקיים ומשפטיים או הסדרים ממוסדים ומוסכמים הכוללים בעיקר חוקים, תקנות, צווים והסכמים כתובים. מעצם אופיו של מוסד המשפט, ההסדרים הפורמליים עשויים להיות מועדפים כמסדירים את יחסי

טבלה 2: יחסי הגומלין בין המוסדות המשפטיים לבין מוסד התקשורת

מישור / רמה	מקרו	מיקרו
פורמלי	חוקים, אתיקה עיתונאית, תקנות, מועצת העיתונות	הודעות, ראינות, תדרוכים, דברור, מסיבות עיתונאים
לא פורמלי	תדרוכים, מניפולציות, שחרור מידע סלקטיבי, סנקציות ותגמולים, ייזום אירועים, יח"צנים.	הדלפות, קשרים חברתיים, סנקציות ותגמולים

רמון,⁵¹ ולהבדיל של נשיא המדינה לשעבר, משה קצב,⁵² יכולות למצות את מכלול היחסים הפורמליים והבלתי פורמליים, ברמת המיקרו כמו ברמת המקרו. שתי הפרשיות, כמוהן כפרשיות דומות אחרות, המחישו כיצד בנסיבות מיוחדות ממלאי תפקידים שונים מעורבים ברמות ובמישורי יחסים שונים. נדמה שהמשפט והתקשורת נקלעו לשיתוף פעולה ולניגוד אינטרסים, הופעלו לחצים פוליטיים ובכל פעם צלחו המוסדות להדוף אותם ולשמור על עצמאותם. בשתי הפרשות התעוררו מתחים בין שני המוסדות. עיתונאים לא חסכו את שבט ביקורתם על מהלכי החקירה, התביעה והשפיטה, והשופטים לא הסתירו את מורת רוחם מהסיקור התקשורתי ומהשלכותיו השליליות. שתי הפרשיות נותרו אתגר לחקר היחסים המורכבים והטעונים בין משפט לתקשורת ועשויות לפרנס הכללות או השערות כאתגרים בהמשך.

1. שני המוסדות מתמודדים כיום עם תביעות ועם לחצים חיצוניים לשינויים בתפקודיהם, ומנסים להדוף את הלחצים ולהישאר נאמנים לאתוס המקורי שלהם. אלא שהתקשורת מורגלת לתסיסה טכנולוגית מתמדת ולשינויים בתפקודו, ואילו מוסד המשפט, סמל של יציבות שמרנות, מתקשה לספוג את התביעות לשינויים ואף משקיע משאבים רבים כדי להדוף את הלחצים החיצוניים.
2. השינויים התפקודיים במוסד התקשורת, המתחייבים מן הטכנולוגיות החדשות, תובעים עיון מחודש בהסדרים המוסדיים את היחסים עם מוסד המשפט או/ו עם מוסדות אחרים. למרות זאת נראה שהולך ונוצר פער בין המציאות הדינמית להסדרים הפורמליים. עם זאת כנראה מערכת המשפט מגלה הסתגלות אטית למציאות התקשורתית הדינמית, כפי שבא לידי ביטוי בשני מאמרים בגיליון זה.⁵³
3. חרף הלחצים החיצוניים המתעצמים וכנראה בשל מעמדו הממוסד יותר בחברה, המשפט מיטיב להדוף ניסיונות התערבות חיצונית, במיוחד את ניסיונות הפוליטיזציה. אמצעי התקשורת פגיעים יותר ללחצים חיצוניים.
4. בכמה תקדימים בעבר שהתערבות החיצונית צלחה, ואלה עשויים לעודד לחצים לשינויים בהותם הסוציו-פוליטית של השופטים. נוסף על הפוליטיזציה המתמשכת של השידור הציבורי,⁵⁴ "ההליכים המהווים אתגר למודל צבא העם, נאו-ליברליזם מצד אחד והקצנה דתית מצד שני" בצבא,⁵⁵ מסוגלים לשמש דגם השפעה על המשפט.
5. ככל שגדל היקף הסיקור התקשורתי של ענייני משפט כך מתגוונים היחסים בין שני המוסדות. יחסים מקרו-פורמליים הולכים ומפנים מקום ליחסים מיקרו-פורמליים או בלתי-פורמליים. מאחר שיחסי המיקרו פחות מוסדרים מבחינה פורמלית מיחסי המקרו, יש לשער שיתרבו היחסים הביניים-אישיים והבלתי-פורמליים בין עיתונאים למשפטנים במגוון תפקידים, לעתים קרובות ביוזמתם של האחרונים. מלבד משפטנים בשורות החקירה, התביעה והסנגוריה, מסתמנת מגמה של עליה במגעם ביניים-אישיים ובלתי-פורמליים בין שופטים לבין עיתונאים, כנראה בזכות ה"הגיון התקשורתי",⁵⁶ אשר הולך ומתמקם בתודעת השופטים. במיוחד אמור הדבר לגבי שופטים בדימוס.
6. "סדר יום חברתי", ובכללו משפט ופליילים, מועדף כחלק מדה-פוליטיזציה של האקטואליה. באמצעי השידור המסחריים,

ביטוי מן הסתם במאמר השגור, "הצדק חייב לא רק להיעשות, אלא גם להיראות". הצדק המשפטי נראה במידה רבה בזכות הסיקור התקשורתי. הדיון התכופ באקטיביזם שיפוטי או בסוגיות שפיטות ובלתי שפיטות מעידים על הצלחתם החלקית של ההסדרים המקרו-פורמליים בהגדרת תחומי פעילותו של מוסד המשפט. דיונים תכופים ואף סוערים יותר מתנהלים על הגבולות ועל אופן הסיקור התקשורתי של ענייני משפט.

אולי משום כך נקבע הסוביידיצה,⁴⁶ כאחד ההסדרים הפורמליים הבסיסיים, לאמור: נושא לא יידון באמצעי התקשורת כל עוד הוא נדון ואין פסיקה של בית המשפט.⁴⁷ הגבלות פורמליות מוטלות על סיקור הדיונים בבית המשפט, בעיקר בכל הנושא של קלטות בקול ובווידאו. לעתים דיונים בבית המשפט "נסגרים" או לחלופין "נפתחים" לסיקור תקשורתי לפי שיקול דעת של משפטנים.⁴⁸ במהלך השנים התמסדו מנגנוני דוברות ויחסי ציבור אשר אמורים לטפל בביקוש הגואה למידע של גופים משפטיים ועליהם. כדי להדק את הפיקוח על המידע המתפרסם מרבים דוברים לקיים תדרכים קבוצתיים לכתבים לענייני משפט.

לא רק זאת, בשל אילוצים במוסד המשפטי, גורמים שונים עשויים להעביר ליבון סוגיות משדה המשפט לזירה התקשורתית. ההשפעה הפוטנציאלית המיוחסת לתקשורת על תהליך השפיטה מדרבנת לעתים בעלי אינטרס לנהל מאבקים תקשורתיים במקביל להליך המשפטי.⁴⁹

היחסים המיקרו-פורמליים נרקמים בין ממלאי תפקידים הפועלים לכאורה "לפי הספר". דובר מעביר את תמלילי הדיונים לכל הכתבים בתום הדיונים. בזכות יחסים אלה מובטחת הזרמת מידע לציבור הרחב ולכתבים לענייני משפט בפרט בערוצים גלויים, כגון מסיבת עיתונאים, הודעות לעיתונות, ראיונות או תדרכים.

היחסים הבלתי-פורמליים פחות נצפים לעין ועל כן גם מוכרים פחות. כל יחס בלתי-פורמלי הוא בעייתי במוסד המשפט הממוקד בהסדרי יחסים פורמליים. ובכל זאת יש לא מעט גורמים הנוזקים ליחסים בלתי-פורמליים, בעיקר עם התקשורת ועם כתבים. המשטרה, הפרקליטות או הסנגורים נוטים להעביר או להדליף מידע לפרסום, שהוא בדרך כלל מגמתי וחלקי, כגון תמלילים או קלטות וידאו מחקירת חשודים, מעשה בר ענישה. הדלפה מיועדת כאמור לחזק את עמדת המיקוח של צד אחד בדיון הפנימי או במחלוקת בין משפטנים. ככל שהמנהג הזה היה לשכיח למדי, רק במקרים ספורים בלבד, כמו במקרה של הפרקליטה ליאורה גלטי-ברקוביץ, מוצה הדין עד תומו.⁵⁰

סיכום ואתגרי מחקר בהמשך

ביקשתי להציע תבנית להערכתם של יחסי הגומלין המורכבים והדינמיים בין המשפט לתקשורת. לשם כך שרטטתי קווי דמיון ושוני בין שני המוסדות אשר עשויים להסביר את טיב היחסים המיוחדים ביניהם. מטבע הדברים, מרבית הדוגמאות הושאלו מן האירועים השוטפים בעת הכנת המאמר. אלא שמבחנה האמיתי של התבנית יתברר ביכולתה לשמש בהערכת היחסים בין שני המוסדות. ייחודה של התבנית טמון, בין היתר, בהתייחסותה גם להיבטים התנהגותיים ולא רק להיבטים פורמליים, המועדפים על חוקרי משפט. מבחינה זאת דומה שהפרשיות של שר המשפטים לשעבר, חיים

הערות

1 הגרעין למאמר זה נבט לקראת מושב על "הזיקה בין סיקור המשפט בתקשורת הישראלית לאמון הציבור במערכת אכיפת החוק והמשפט" בכנס השנתי של האגודה הישראלית, חיפה, שהתקיים בתאריך 14.4.2011. תודה למשה נגבי ולברוך לשם על הערותיהם המועילות.

2 על הגישה המוסדית לתקשורת ועל ראיית התקשורת ראו למשל ד' כספי, "התהליך הבלתי פוסק של מיסוד אמצעי תקשורת ההמונים בישראל", בתוך: א' כהן, א' בן-רפאל, א' בראלי וא' יער (עורכים), **ישראל והמודרניזם: למשה ליסק ביובלו**, באר שבע 2006, עמ' 241-281.

3 על מגמת הדה-פוליטיזציה של האקטואליה וסיבותיה, ראו הדיון "חברתי זה טוב?", **העין השביעית** 11.5.2011, ראו http://www.the7eye.org.il/DailyColumn/Pages/110511_Is_social_must_be_good.aspx (האתרים במאמר זה נדלו לאחרונה ב-23.8.2011).

4 המחלוקת על המשוב לשופטים אשר הציע עורך דין דורון ברזילי, יושב ראש לשכת עורכי הדין, גלשה לזירה התקשורתית. ראו למשל ת' זרחני, "נשיאת בית המשפט העליון דורית ביניש: ההצעה להחזיר משוב לשופטים – פופוליסטית", **הארץ**, 3.7.2011, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1233407.html>.

5 שופט בית המשפט העליון בדימוס, מישאל חשין, הייה אחד המרואיינים המבוקשים בשל מיומנות הניסוח ושפתו העשירה בדימויים. ראו למשל הראיון עמו ב"פגוש את העיתונות", 23.1.2010, בערוץ 2, <http://www.mako.co.il/news-channel2/Meet-the-Press/Article-0fded0db0db5621004.htm>.

6 בסוף יוני 2011 עצרה המשטרה את הרב דב ליאור, רבה של קריית ארבע, על שלא התייצב לחקירה אף שזומן כדן. הנשוא הסעיר את הציבור ועורר מחלוקת ובמהלכה מצא לנכון השופט בדימוס יעקב טירקל להביע דעה. ראו "השופט בדימוס טירקל: המשטרה לא פעלה בשכל או בחוכמה", **מאקו**, 28.6.2011, <http://www.mako.co.il/news-columns/Article-c4dca3486a5d031004.htm>.

7 ב-27.2.2011 עתר פרנסואה אבובטול ז"ל נגד שירות בתי הסוהר לבית המשפט המחוזי אשר התיר לו להתראיין לערוץ 10. ראו על כך, http://www.psakdin.co.il/news/article.asp?PDUID=nws_njta.

8 אחד הספרים המדוברים בגל הפרסומים על "מתחת לגלימה" היה והינו ספרה החושפני של נ' לויצקי, **העליונים: בתוככי בית המשפט העליון**, תל אביב 2006.

9 Y. Peri, *Telepopulism: Media and Politics in Israel*, Stanford, Calif. 2004.

10 א' לבל (עורך), **ביטחון ותקשורת: דינמיקה של יחסים**, באר שבע 2006, וכן על אחת הפרשיות הביטחוניות המסעירות, Y. Cohen, *The Whistleblower of Dimona: Israel, Vanunu, and the Bomb*, New York 2003.

11 ר' נריה בן-שחר, **הנשים החרדיות והעיתונות החרדית: אופני הקריאה וההתקבלות**, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים 2008; א' גבל, **הציבור הדתי-לאומי והתקשורת: יחסי אהבה-שנאה**, תל-אביב 2006.

12 D. Lemish, *Children and Television: A Global Perspective*, Oxford UK 2007.

13 ז' שביט, **תולדות היישוב היהודי בארץ-ישראל מאז העלייה הראשונה: בנייתה של תרבות עברית**, ירושלים תשנ"ט.

14 ראו עליו הערך באנציקלופדיה <http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A1%D7%92%D7%9C%D7%90%D7%91>.

15 ז' סגל ול' ליטור, **אקטיביזם ופסיביזם שיפוטי**, תל-אביב 2008.

16 א' ברק, "על השקפת עולם בדבר משפט ושיפוט ואקטיביזם שיפוטי", **עיוני משפט**, יז (ינואר 1993), עמ' 475-502.

בעיקר, מעדיפים למעט בסיקור הפוליטיקה כאסטרטגיה לצמצם או להימנע מלחצים פוליטיים ולהחליש אולי את המניעים לפוליטיזציה. לחלופין הולכת ומתחזקת המגמה לסקר ענייני חברה, פלילים ומשפט, המוערכים כעתירי רייטינג. במידה רבה הדה-פוליטיזציה באקטואליה היא בבחינת "הקדם מכה" למאמצי הפוליטיזציה. לא רק זאת, אפשר שהביקורת על סיקור פלילים ומשפט פחות "מסוכנת" מהביקורת הפוליטית אשר עלולה לזרו פוליטיזציה. להבדיל, הביקורת המשפטית על הסיקור מפרנסת משא ומתן בין מסקרים לבין מסוקרים ללא חשש לסנקציות "נקמניות".

7. ככל שמתבסס ה"סדר החברתי" במערכות החדשות הולך ומתרחב סיקור המשפט מענייני תפוקה – תוצאות חקירה, גזרי דין ופסקי דין – לתהליכים פנים-מוסדיים ובכללם סיקור סכסוכים, מחלוקות ומאבקי כוח בין בעלי תפקידים.

8. במקביל לתהליך הדה-פוליטיזציה באקטואליה, מסתמן במקביל תהליך של דה-מיסטיפיקציה של בית המשפט. בעטיו של העניין התקשורתי הגואה עובר הדגש מסיקור התפוקות של בית המשפט לסיקור תהליכים ומאבקי כוח פנימיים בבית המשפט. ככל שהללו נחשפים בפומבי, הולך מוסד המשפט ומאבד שוב מן ההילה שאפפה אותו.

9. מלבד העניין התקשורתי הגובר, גם גורמים פנימיים במוסד המשפט אחראים במידה רבה לחשיפתם של תהליכים פנימיים.⁵⁷ הם למדו לשתף את אמצעי התקשורת ביישוב סכסוכים כטקטיקה לשיפור עמדות. לשם כך רבים מן המשפטנים אינם מהססים לזיום מניפולציות של מידע, להסתייע ביחסים מיקרו-פורמליים או בלתי-פורמליים, לרבות הדלפות לעיתונאים, ולשחרר מידע מגמתי וחלקי. אלה אמורים לשרת את האינטרסים שלהם. לא רק זאת, ככל שתהליכים משפטיים מוחצנים ומתנהלים במקביל בזירה התקשורתית, כך גוברת הנטייה להצטייד ביח"צנים. ממלאי תפקידים שונים, לרבות בית המשפט העליון, מפנימים את הצורך בניהול יחסי ציבור וטיפוח התדמית בעיני הציבור.⁵⁸ בשל מעורבותם של היח"צנים החשיפה התקשורתית של בית המשפט הולכת ומתרחבת, אך עמה גם הדה-מיסטיפיקציה שלו. הולך ומתהווה מעגל סגור: ככל שמתרחב הסיקור התקשורתי ועיתונאים מרבים לסקר מגוון אירועים ותהליכים, כך פוחתת ההילה המסורתית של מוסד המשפט, וככל שהולכת התדמית ופוחתת, בעיקר של בית המשפט, גובר שוב הצורך בצעדי שיקום יח"צני אשר רק מוסיפים לחשיפה תקשורתית.

10. במידה רבה שני המוסדות נתונים בתהליכים מקבילים של כרסום פוטנציאלי במעמדם – כאן תהליך הדה-פוליטיזציה בסיקור האקטואליה וכאן תהליך הדה-מיסטיפיקציה של המשפט. כל מוסד תורם, אם במישורין ואם בעקיפין, את חלקו לתהליך המחליש את המוסד השני. הסיקור התקשורתי הפולשני אחראי במידה רבה להסרת ההילה מעל מוסד המשפט. מאידך גיסא, שינוי הדגש בסיקור התקשורתי והעדפת ענייני משפט ופלילים במקום האקטואליה מתאפשרים לא מעט בזכות הפתיחות לתקשורת בקרב משפטנים ועוזריהם ונכונותם להזין את אמצעי התקשורת במידע.

- 17 על מגמות "טייקונוציה" בתקשורת הישראלית, ראו ד' כספי, "איפה הייתה התקשורת?" **הארץ**, 2.8.2011, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1233407.html>; מ' נגבי, **חופש העיתונות וחופש העיתונאי**, רעננה 2011, פרק 11.
- 18 כך, יום לאחר שהתקבל בכנסת חוק החרם, עתרו גורמים בעידוד ח"כים שהתנגדו לו לבית המשפט העליון. ראו י' ליס ות' זרחין, "בעקבות אישור החוק: עתירה לבג"ץ וקריאה להחרים מוצרים מההתנחלויות", **הארץ**, 12.7.2011, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1234477.html>.
- 19 במקרה של "חוק גרוניס", אשר בהמשך, הכוונה הייתה מן הסתם למנוע בחירת שופטת מ"רחביה" לנשיאת בית המשפט העליון, אשר במקרה היא גם כלתה של חברת כנסת מטעמי חרות, אסתר רזיאל-נאור ז"ל!
- 20 בעת כתיבת דברים אלה אחד הטייקונים במשק הישראלי רכש יומון שהייה נתון במשבר, כנראה כדי להדוף את המסע של יומון אחר נגד ריכוזיות במשק. במקביל צמצם אותו טייקון את תקציבי הפרסום ליומון העיון את התאגיד רב העוצמה שלו.
- 21 ז' סגל, "הצדק לא נראה בבחירת שופטים", **הארץ**, 3.5.2004, <http://news.walla.co.il/?w=21/538157>.
- 22 ראו על כך, א' לוי, "יריב לוי, להעביר לכנסת את בחירת נשיא לעליון", **חדשות מחלקה ראשונה**, 12.1.2011, <http://www.news1.co.il/Archive/001-D-258697-00.html>.
- 23 בראיונות לא הסוו שני חברי הכנסת את האימונים על בית המשפט העליון. ראו א' בנדר, "אחרי חוק החרם: הכנסת תוכל לפסול שופטים לעליון", **NRG**, 13.7.2011, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/259/539.html?hp=1&cat=404&loc=39>.
- 24 ראו למשל יוזמת החקיקה של חבר הכנסת יעקב כ"ץ שנועדה להבטיח את בחירתו של השופט אשר גרוניס לנשיא בית המשפט העליון. י' ליס, "הממשלה דחתה הערר על 'חוק גרוניס'", **הארץ**, 24.7.2011, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1235886.html> באותו הקשר ראו גם המאמר והתגובות עליו: ז' סגל, "בא שקט לעליון", **הארץ**, 25.8.2011, <http://www.movies.walla.co.il/?w=2959/964425>.
- 25 שורת מינויים ברשות השידור בחדשי קיץ 2011 המחישה את ניסיונות הפוליטיזציה כפי שהדהדו גם במאמר המערכת "רשות השידור עצמאית", **הארץ**, 26.7.2011, ובקריקטורה שנתפרסמה באותו גיליון (ראו הקריקטורה בנספח). שבועות אחדים לפני כן סערו הרוחות בשל החלטת שר הביטחון להדיח את מפקד התחנה. ראו ע' סויסה, "מפקד גלי צהל הודח באמצע אירוע הפרידה", **NRG**, 20.5.2011, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/242/633.html>. כמעט במקביל התנהל מסע ציבורי מתוזמר היטב על ידי עמותת **ישראל שלי** נגד ההטיות שמאלה כביכול בשידורי גל"צ, לרבות "בישול" הקלטה עם ריבחי נרטיבי, דובר חמאס בעזה, התומך בתחנה הצבאית. ראו על כך, <http://www.inn.co.il/News/News.aspx/221533>.
- 26 למשל, בעקבות סדרת המינויים בקיץ 2011 ברשות השידור ביקשו שתי אגודות עיתונאים בירושלים ובתל-אביב סיוע משפטי. ראו א' בריזוהר, "אגודת העיתונאים עתרה לבג"ץ נגד מינוי בן מנחם למנכ"ל רשות השידור: 'מינוי פוליטי פסול'", **דה מרקר**, 27.7.2011, <http://www.themarker.com/advertising/1.674565>.
- 27 מ' נגבי, "על עיתונות הכובלת את עצמה – פרשת קס-בלאו כסימפטום", בגיליון זה.
- 28 בשלהי ממשלת אולמרט החרפו היחסים בין שר המשפטים, דניאל פרידמן, לבין בית המשפט העליון, אשר הזינו לא מעט כותרות. ראו למשל ת' זרחין, "אהרן ברק על שר המשפטים דניאל פרידמן: אני מקווה שניוושע מהצרה הזאת", **הארץ**, 1.3.2009, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1067710.html>.
- 29 ראו על כך ד' כספי, "התהליך הבלתי פוסק של מיסוד אמצעי תקשורת ההמונים בישראל", בתוך: א' כהן, א' בן-רפאל, א' בראלי וא' יער (עורכים),
- ישראל והמודרניות: למשה ליסק ביובלו, באר שבע 2006, עמ' 241-281. J. Schultz, *Reviving the Fourth Estate: Democracy, Accountability and the Media*, Cambridge 1998.
- D. McQuail, "Journalism as a Public Occupation: Alternative Images", in: N. Carpentier et al. (eds.), *Democracy, Journalism and Technology: New Developments in an Enlarged Europe*, Tartu 2008, pp. 48-59. http://www.researchingcommunication.eu/reco_book4.pdf
- הודאה נדירה על כך באה לידי ביטוי בסדרת כתבות של מיקי רוזנטל בערוץ 10, הכתם שנשאר: בין התקשורת לבית המשפט – <http://news.nana10.co.il/Category/?CategoryID=500378>
- עורך האתר **חדשות מחלקה ראשונה**, יואב יצחק, הוא אחד המבקרים התכופים והערניים של בית המשפט, ראו למשל ע' יוסף, "כך מטפלת דורית בייניש בשופטת שעיוותה דין", **חדשות מחלקה ראשונה**, 6.9.2010, <http://www.news1.co.il/Archive/001-D-248877-00.html>.
- בשנים האחרונות שרי משפטים לא חסכו ביקורת ציבורית מבית המשפט העליון, מן הפרקליטות או מן היועץ המשפטי לממשלה. ראו למשל ה' רז, "חיים רמון ודניאל פרידמן השתלחו במערכת המשפט – 500 עורכי דין מחאו כפיים", **דה מרקר**, 25.4.2010, <http://www.themarker.com/law/1.577696>; הנ"ל, "יעקב נאמן מבהיר: אמשך לפעול לפיצול סמכויות היועץ המשפטי לממשלה", **הארץ**, 23.4.2010, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1164950.html>.
- דין וחשבון הועדה לבחינת הפתיחה של בתי המשפט לתקשורת אלקטרונית, ירושלים 2004.
- ראו דיון מפורט, ד' כספי, "Democracy: על דמוקרטיה מתוקשרת ונגעיה", **קשר**, 35 (2007), עמ' 6-15.
- תהליך ה"האנשה" מתבטא למשל בשם הביוגרפיה של י' רוזמן, **גבריאל בך: פרקליט, שופט וג'נטלמן**, תל-אביב 2011.
- ראו, למשל, ת' זרחין, "המשטרה ממליצה להעמיד לדין את השופט אריה אטיאס שביצע עבירות מין בעובדת", **הארץ**, 27.7.2011, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1236224.html>. כעבור ימים מספר הוחלט לראשונה לחקור כחשוד בפלילים שופט בית המשפט העליון, ראו ת' זרחין, "שופט בית המשפט העליון יורם דנציגר ייחקר באזהרה", **הארץ**, 1.8.2011, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1236720.html>, וגם פרסומים על משפטים אחרים שסרחו, למשל: ש' מזרחי, "שני עורכי דין ממרכז הארץ חשודים בזיוף הלוגו של נשיאת בית המשפט העליון, דורית בייניש", **דה מרקר**, 4.4.2011, <http://www.themarker.com/law/1.619226>.
- ת' זרחין, "שפל באמון חרדים ומתנחלים במערכת המשפט בישראל", **הארץ**, 20.7.2011, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1235384.html>.
- א' אריאן, ת' הרמן ואחרים, **מדד הדמוקרטיה הישראלית 2010**, ירושלים 2010, עמ' 77-79.
- ראו למשל ל' קיזור, "גבר השליך נעליים על נשיאת בית המשפט העליון דורית בייניש במהלך דיון ופגע בראשה", **הארץ**, 28.1.2010, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1145522.html>; א' ראב"ד, "מכונניו של שופט מחוזי הוצתה ליד ביתו בעכו", **ynet**, 8.2.2010, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1233407.html>.
- בג"צ קול העם – בג"ץ 73/53, **חברת קול העם נ. שר הפנים פ"ד** (2), 871 – פסק הדין של השופט שמעון אגרנט היה לאחד ממסמכי היסוד אשר הבטיח את חופש הביטוי בדמוקרטיה הצעירה. כך גם בעימותים התכופים של אמצעי התקשורת עם מוסדות אחרים, בייחוד עם הצנזורה הצבאית. ראו ה' נוסק וי' לימור, "הצנזורה הצבאית בישראל: פשרה זמנית מתמשכת בין ערכים מתנגשים", **קשר**, 17 (1995), עמ' 45-62.
- חרף מעמדה ההולך ונשחק, ולא רק בישראל, שורה של משפטים שימשו נשיאים של מועצת העיתונות בישראל: יהושע רוטנשטריך, זאב שרף, חיים

- על פרטי הפרשה, אשר בעיני רבים נחשבת כתקדים ביחסים החוזים הבלתי פורמליים מקור-עיתונאי / http://www.the7eye.org.il/SpecialReview/Pages/031110_Eagle_affair_Liora_Glatt-Berkovich_vs_Haaretz.aspx
- 51 על פרטי הפרשה, ראו <http://he.wikipedia.org/wiki/> "חיים רמון", ואילו על הכרעת הדין, ראו גם הכרעת הדין <http://www.themarker.com/law/1.432352>
- 52 להשוואה בין שתי הפרשות, ראו ת' גנון, "פרשיות קצב ורמון – שתיהן לא מאותו כפר", **העין השביעית**, 1.11.2006, <http://www.the7eye.org.il/articles/pages/article6503.aspx>
- 53 ראו י' קרניאל, "מי צריך סוביידיזציה?", בגיליון זה: חופש הביטוי בעידן ריבוי הדעות וערוצי ההתבטאות", בגיליון זה.
- 54 ד' כספי, **סליחה, תקלה! דעיכתה של רשות השידור**, מבשרת ציון 2005.
- 55 ע' הראל, "האלוף אבי זמיר, ראש אכ"א היוצא לרמטכ"ל גנץ: לעצור את ההקצנה הדתית בצה"ל", **הארץ**, 20.7.2011, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1235401.html>
- 56 ע' פלג ור' בוגוש, "הגלימה השחורה והעיתונות הצהובה: יחסם של השופטים אל התקשורת בישראל", **מסגרות מדיה**, 5 (2010), עמ' 13-56.
- 57 יש להניח שגם בעבר היו קובלנות נגד שופטים בשל תלונות כאילו או אחרות. גם כיום לא כל הקובלנות מסוג זה זוכות לסיקור תקשורתי, אך לנוכח המקרה המדווח חזקה הערכה שהיוזמה לחשיפה תקשורתית במקור פנימי במוסד המשפט, ראו ת' זרחין, "שר המשפטים יעקב נאמן שוקל להגיש קובלנה נגד שופט שספג תלונות הוריים", **הארץ**, 23.8.2011, עמ' 7 וגם <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1239229.html>
- 58 בחודשי הקיץ של שנת 2009 יזם בית המשפט העליון סדרה בטלוויזיה החינוכית, "חסר תקדים", אשר נועדה כנראה לשפר את התדמית הציבורית. ראו על כך: ד' כספי, "אדוני השופט, זאת האמת", **ynet**, 7.7.2009, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3742741,00.html>. אולי אין זה מקרה שעורכת הדין ארנה לין, ממלאת מקום נשיאת מועצת העיתונות בישראל, הנחתה את הסדרה.
- צדוק, יצחק זמיר, מרדכי קרמניצר ובעת הכנת המאמר, השופטת בדימוס, דליה דורנר. גם ממלאת מקום הנשיאה היא משפטנית – עורכת הדין ארנה לין, וכמוה שני משקיפים בנשיאות ועוד למעלה משליש מתוך 23 חברי נשיאות. <http://www.moaza.co.il/BRPortal/br/P102.jsp?arc=26573>
- 44 ד' כספי וי' לימור, **המתוכים: אמצעי התקשורת בישראל 1990-1948**, תל-אביב 1992, עמ' 142-143.
- 45 על סקירה מקיפה של הסדרים מקור-פורמליים, ראו A.M. Schejter, *Muting Israeli Democracy: How Media and Cultural Policy Undermine Free Expression*, Urbana and Chicago 2009
- 46 י' קרניאל, "מי צריך סוביידיזציה?", בגיליון זה.
- 47 אפשר שאחד המקרים הבודדים של מיצוי הדין בגין עבירה של סוביידיזציה היה בהרשעת העיתונאי וניצול השואה נח קליגר בגין סיקור משפט דמיאניוק. יחד עמו הורשע גם עורך העיתון **ידיעות אחרונות**, דב יודקובסקי. ראו נ' קליגר, **אלה תולדות נח**, תל אביב 2010, וכן, בית המשפט העליון, בג"צ 223/88 עו"ד יורם שפטל נגד 1. **היועץ המשפטי לממשלה**, 2. **דב יודקובסקי**, 3. **נח קליגר**, פדי מג(4) 356; דינים עליון 1989 (1) 1199.
- 48 כך למשל היה בעניין הערעור של משה קצב, עת התביעה והסנגוריה היו חלוקות בדעותיהן על פומביות הדיונים, ובית המשפט העליון הכריע לטובת דיון פתוח, ר' א' גליקמן: העליון קבע: הערעור של קצב בדלתיים פתוחות. **YNET**, 31.7.2011, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4102525,00.html>
- 49 ראו על כך, צ' פרנט, "עו"ד ציון אמיר: השפעת התקשורת על הליכי המשפט – הרסנית", **גלובס**, 4.7.2011, <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000660282>
- 50 בינואר 2003 הדליפה ליאורה גלטי-ברקוביץ', פרקליטה בפרקליטות המדינה, מסמכים מהחקירה הידועה בשם "פרשת סיריל קרן" לכתב **הארץ** ברוך קרא. החקירה נערכה בחשד להעברת כספים לא חוקית מאיש העסקים קרן לראש הממשלה אריאל שרון. בחקירה לאיתור המדליף נעזרו חוקרי המשטרה במסמכים המודלפים שהגיעו לידיהם על ידי עיתונאי שכונה "נשר". גלטי-ברקוביץ' נחקרה, הודתה, הועמדה לדין פלילי, הורשעה, נקנסה ופוטרה. ראו